
visszafelé

(Részlet)

BRASNYÓ ISTVÁN

Jean de Mercier lovag arcképe a medalionon, amit konstantinápolyi útja előtt ajándékozott Anne de Noillen asszonynak, a követ hitvesének.

Aztán őszre fordul ez az esztendő is, a köd meg itt hideg, mert messze járunk a meleg tengerektől.

Szürke, de nem hamuszürke, hanem inkább kékes, de utóbb a mester az egészszet fölengedte arannyal, aprólékosan dolgozott, a katonák meg bámulták a háta mögött; a foglalatot egy Szűzanya-éremről vette le, hazudott, nem arany, de arannyal fizettette meg, ha más nem, a munka megéri, elég az hozzá.

Hideg van, átkozottul, ingujjra vetkőzve egyenest elviselhetetlen, október hónap, a lovag úr meg ingujjban fekszik egy halom elszáradt fűvön, hát összecsattog a foga, annyira nedves minden, a füvek szálain lefelé futnak a csöppek.

A tollas kalpag lehuppant egy tócsába, tiszta vize volt, látszott a fű az alján barnára mosódva, ezen úszott be a nád közé, az emberek meg körben kiáltozni kezdtek, de aztán mintha szárnyuk nőtt volna, elvágattak, majd másfelől hallatszott a kiáltozás, de nem ugyanazon a nyelven, ahogy utólag meg lehet állapítani. Megjegyzem, tévedhetek, szól a lovag, lehetséges, hogy a keresésemre indultak, de ki hallgatna a szavára.

Hegyes sipkában, mint az ördögök, amelyből bokrétában hajt ki a toll, meg valami különös, errevalósi növény vagy bolyhos fű, és letépi az ember fejről a parókát, most ezt üzenhetném, kurtább hajjal, a csizmájukon meg olyan a sujtás, hogy megér egy pár ökröt, török csizma, de a bőr úgy elnyúve, mintha késsel hasogatták volna össze. Ez túl van a folyón.

Vagyis már innen, mert Párizs felé.

Felkőnyököl a lovag a fűcsomón, odébb ketten ülnek a tűznél, fekete arcú népek élnek errefelé. Ha egyáltalán élnek.

Egyáltalán errefelé.

Az érem meg majd szürkülni kezd, ha nem érez többé melegséget, az arany szín beködösödik, mintha rozsda fogná. Messze jár most a lovag úr, él-e, hal-e? S aztán felkerekednek, mire leég a tűz, mire megvirrad.

Már harmadik napja, vagy negyedik, errefelé három éjszaka telt azóta. Két istenverte lovas, hallgatnak egész nap, vagy csak összenéznek, mennek az ég alá, amely most nem látszik, tudnak, amit tudnak. A szíjat minden reggel szorosra kötik a lovag kezén, estig épp eleget lazul, a végét a kápára csavarják. Mennek az utakon, amelyeken nincs nyom, ha egy másik metszi, az tele ürülékkel, ismeretlen szagokkal, csak a meleg tenger mellett érezni ezt (teveszar! teveszar!), eszi az ember orrát.

Szállj fel a szívemről, felhő, szól a lovag, Jean de Mercier, bár nem szerzett nevet a poétikában.

Amazok összenéznek, majd egy fél fordulatot tesznek a nyeregben, menet közben. Néznek visszafelé, nézik a lovagot. Tudnak, amit tudnak, hegyes siphában, mint az ördögök.

Hát alaposan elbarangoltunk ebben a világban, nem mondom, kíséret nélkül veszélyes dolog lehet ez, hanem a sorsára bízhatja-e magát az ember, mint egy vezetőklő; mert ha nem akarja összevizelni magát a lovag úr, akkor kénytelen kívárni, míg pihenőhelyet nem keresnek a lovasok, s oda nem vetik neki a szíj végét, míg ők azzal a parányi tűzzel foglalatoskodnak, meg nem állnák tűz nélkül, hogy lehessen most ezek között eligazodni.

Mert kétlendő dolog az, mondhatja az ember, hogy ezek a siphások valamely császári seregbe tartoznának, mert ez idő tájt nyugvás van, ezek meg vezetgetik le-fel a lovagot az ég alatt, az meg csak ontja a ködött, mint a pokol kapuja.

De hát el lehetne-e tőlük szökni, kérdezi a medalion megkopott szeme, hát igen, tenyérynyi széles a kardjuk, csakhogy három napja már ki sem vonták, úgyhogy ez elhanyagolható, bólint a lovag úr, s mintha az arcán cuppognának végig a lópaták, egyre lejjebb süllyednek, mikor patkolatlanok, a csüdök szőrpamacsai meg söpri a földet vagy az arcát, ahogy vesszük.

Egész nap körbe-körbe, ha egyszer nincs nap, pedig virrad és sötétedik. Ha egyszer nincs nap.

Alaposan elbarangoltunk, lovag úr, mondaná a követ az udvarnál, hova el nem veti az embert a sorsa.

Ebben az országban teremtett lélek nem él, tán egészen fölig, a német császár városaiig.

Ha az ember, teszem azt, Bordeaux-ban hajóra száll, hát jól teszi, ha kemény embereket fogad fel. S ha egész úton korbáccsal jár mögöttük fel-alá, úgy megköszönik a bérüket, hiszen alaposan rászolgáltak. Mert előbb-utóbb földet ér az az istenadta vízincp; de itt úgyszólván nincs is föld, ha már semmi sem hasonlít földre, napszám cuppog benne az ember lába, hát egy istenért az eszébe nem jutna, hogy földön jár.

Lovak nyomában, amerre nem visz út, azok meg libbentik a farkukat, hogy a lovag úrnak úgy kell eltakarnia előlük a szemét. Hanem ez is csak vezet valahová, ez a föld vagy mit tudom én, micsoda, bármennyire is lerongyolódik, ha tart egyáltalán, mert mégsem lehet minden hazugság.

Ezek meg a transsylvaniai fejedelemnek az emberei, véssék bele a medalionba, vagy karcolják körömmel, ha nehezükre esik, a hamis aranyba.

Ha meg nem a fejedelméi, akkor egy másik fejedelem emberei, a császár meg csak intézkedjen, ahogy tud, ha már akkora országot markol magának.

Ó, az illatok, hát ez a folyó itt, eleven víz, mondhatnánk, a lovak meg felkanyarodnak a partra, délután, odaát meg nincs part, így nincs hová átmenni, de a folyása az meglátszik, mély víz bizonyára, ennyi szomjazás után.

Amazok lehuppannak a nyeregből, elcsapják a lovakat, és nekivágnak gyalog, végig a part hosszán. Jean de Mercier lovag úr utánuk kiáltana, de hát ha egyszer nem mozdul az ajka az érmén, így csak egy félbeszakadt mozdulat, délután, a folyóparton, ohavá a nyomok vezetnek.

Most merre, kérdezhetné az ember, ha volna idevágó kérdés, de amazok ketten már messze lobognak a ködben, csak most látni, hogy az egyik dióbarna köpönyeg van, mintha a lovag átaludta volna a napokat, amit úton tölt. A két ló meg ott áll, csak a fülüket hegyezik, és néznek az emberek után, mielőtt leindulnának a vízre. Ősz felé korán alkonyodik.

A lovag úr sok helyről kihúzta már magát, hát frissen forog az esze, hogy mit is lehessen tenni.

Mert elindulhatna, amerről jönnek, visszafelé, te jóságos isten, amazok meg báméskodhatnak utána gyalogosan, vagy kapkodhatnak a drága sujtásos csizmáikat, de hát hova vezetne ez, ha végiggondoljuk, ép ésszel.

A vitézek meg alaposan elmaradnak, hát most kellene megtenni mindent, úgy véli a lovag úr, míg leheveredik a gyér fűre, ahonnan lelátni a lovakra.

Mintha felnyitná az eget, a folyón túl, vagy éppen magán a vízen, napos idő van, ezt lehetne megállapítani, akkora kis napkorong úszik ki a ködből, mint egy sarkantyú taréja, s már vöröszik is, tisztán, ott nyugat felé.

Túl a folyón, az lesz nyugat felé.

Hát akkor mégiscsak érkezünk valahová, egy délután, csakhogy merőről, mert innen már elindult az éjszaka, most ki tudjon átkelni ezen a folyón, akár ma, akár holnap, vagy egyáltalán.

A lovag úr Jean de Mercier, a konstantinápolyi követ embere most nagyon messzire gondol.

Pedig hát fogságot szenved a lovag úr, anélkül, hogy lenne szabadulás, egyhamar vagy bármikor. S mi mást mondhatna erre, míg lenn fekszik a gyér fűvön, melynek szárai, mint a jeges tövisek, ne feledjük, október hónap.

Aztán emezek ketten megjönnek, üres kézzel, ahogy mentek, állnak a parton, egyre csak átfelé tekingetnek, sokára indulnak a lovakért. Hát akkor mégis.

A lovag úrnak valóban csekély kilátása van, a túlpart, az túlpart, és összekötött kézzel.

Halálom órája, ha eljő, mi mást mondhatna?

Szállj fel a szívemről, felhő.

Tehát versel a lovag úr, amazok ketten meg megint csak megbillennek a nyeregben, egy fél fordulatot tesznek, s néznek hosszan, visszafelé, hegyes sipkában, mint az ördögök. Aztán az egyik, az, amelyiknek

dióbarna a köpönyege, kiakasztja a szíjat, hurkot köt rá s a kezére húzza, mint a korbács nyelét. Kézen fogva vezeti át a lovag urat, hála érte, mély hála.

A medalion meg ott úszik a víz alatt, húzza a víz sötét mélyét, vagy már előbb leszakadt valahol, emlékeztetőül? Aztán egy pillanatra láthatná az arcot is, hát az elomlik, mit tudni, merre, ahogy a két ló oldalazva sodorja maga alatt a vizet, de a bal felőli, az jobban merül, és lemarad, ha egyszer húz maga után valamit, ott tartja az ember a szíjon, a kezét meg a feje fölé emeli, hanem iparkodnak, az igaz.

És micsoda csönd, körben.

Azt a hörgő hangot majd kiköhögi a lovag úr, csak partot érjen a lába, lesz utána ideje bőven. Míg csak színét nem vesztí a medalion, mellékesen szólva.

Egészen meztelenül, egy olyan éjszaka előtt, amely, könnyen megeshet, a hazát jelenti.

Felszállnak itt a madarak, estétájt, pedig ilyenkorra, fönt, Île de France-ból a szél már kikorbácsolja az ezüstös és puha szárnyakat, mint számtalanszor tapasztalhattuk. Nem tudom, húznak-e errefelé szalonkák, mert igazán nagyszerű csapdákat lehetne állítani, fénytől s népektől nem zavartatva, úgy véli a lovag. De hát az éjszaka hűvös, nyugat dérral közönyt ránk. Azok ketten meg megint a tűzzel, negyedik éjszaka.

Hogy lehetne szót érteni, ilyen messzeséget hogyan zenghetne be ember hang? Hát akkor maradunk, nem gondolva a nyomorúságra, erős szívvel.

Nincsenek vendégei e tűznek, amely egy lélekből loboghatna, de hát ha a lélek veszendő már maga is, és micsoda vacogás vár itt az emberre. Bámul a lovag, kifelé a tűzből, az meg ott van az arcán, keményre fogja piperézni idővel a szél. Éles lesz, és suhog majd, akár a penge.

Szakállasan és mosdatlan képpel, a hajában meg homokos folyami üledék; hát hogyan is gondolhatott másra, mint hogy út, út, és végeláthatatlan. Miféle álomba szőtték bele ezt az arcot, mondja meg Anne de Noillen asszony, vagy mondja, aki tudja, háborog a lovag úr.

És egyre közelébb a tűzhöz, hát Itália napja és az Aranyszarv Öböl után nem hiába hívják e földet Havas Földnek.

Már ami túl van a folyón.

De hát hazafelé, és kisebb esélyekkel, már csak a Szent Szív jóságában bízva. Hogy a világ Teremtője szeplőtelen Kezét beártja árva és mocskos sorsunk sodrásába.

Mert benn fekszik a lovag teste a két folyam között, betegebben, mint valaha is, és miképpen nevezik ezt a helyet, kérdezné. Ahol falu meg nem él a föld hátán, és csak Teremtője dicsőségére burjánzik a vad növény, hogy hajnalra benövi az embert, míg sóhajtoznak testének súlya alatt a föld mocsaras bugyborékai, és csak ezek a sóhajtasok, mert a zöld lassanként elfeketedik, és elfeketedik a tűz, érzi a lovag úr már a csontjaiban.

Vagy hogy időnap előtt kiürül a szívünk, miután üszök feketedik a világra? De hát jön majd óra, jön majd idő, úgy tartja a lovag úr, már félálomban, de hát lehetséges-e más errefelé, mint félálom, de nincsen, aki megkérdezze. Azok a hegyes sipkások meg tudnak, amit tudnak.

Több szó erről nem esik, vagyis egyetlen szó sem esik, ami ellene lenne természetünknek, hiszen a folyón innen elszállt a köd, amonnan meg az éjszaka szüremlik, arról a sötét, most túl a folyón, emerről meg a világos, amely felé haladunk, és amerre elhúznak a madarak, október hónap, készülhetünk a szalonkalesre az újhold fényénél, hiszen észak lassanként kitarja jeges kapuját, itt meg tűz, hát egyre közelébb hozzá.

Álmomban újra jártam a párisi Miasszonyunk templomában. A nap már túl járt a delelőn, és nem jött elébem az angyal, de még láttam átsuhanni a szárnyak árnyékát, szemhunyásnyi sötétség, és ez a nappól érkezik.

Igy ül a lovag úr már kora hajnalban a hült hamu mellett, amit a sötétség hordott össze, látja a kezén a sötétséget, meg az arca is sötétebb.

Hát hová vezet ez, csak ha tudni lehetne.

De a vidék hirtelen magasabb lesz, mert indul a reggel, ez az az óra, amikor talpra állnak a dombok. A nap meg áthengeredik a folyón, s elindul a nyomukban, amit tegnap húztak, de időközben valamelyikük visszament a folyóra, ez most eggyel több nyom, de a part háborítatlan.

Befelé, az üres országba.

Jön, ami jön, szembe, és micsoda világ, ilyesmin töpreng a lovag úr. És hogyhogy nem gondol a kisasszonyokra ezen a szeles hajnalon? Pedig láz rontja már a lelkét napok óta, megmondhatja a két lovas, vagy hat lázra emlékeztet leginkább a kór, úgyszólván a halálán van, ezt olvashatnánk le a medalionról, ha egyáltalán előkerülne. Elcsontosodik a szem, üreges lesz, pontokban ül bele a föld, egészen addig a reggelig.

Akkor a lovag úr, Jean de Mercier, a konstantinápolyi követ bizalmas embere, úgyszólván barátja (a nyáron még együtt mentek szarvasra, kölcsönös meglegedettséggel, miközben tapasztalataikat bőségesen volt idejük kicserélni), megpillantja a dombtetőn az angyalt, de akkorra már erőt vesz rajta a hideg, előnti a testét, mintha már nem is volna más, mint a lélegzete, az meg forró, csak perzseli ajkáról a bőrt.

Ott áll az angyal, csatakos derékig, vagy még följebb, hosszú utat hagyott maga mögött. A két lovas meg egyenesen feléje tart, de hát ha csukva a szemük, vagy már nem is látnak.

Pedig fehérén csillognak a szárnyak a hirtelen és éles napsütésben, hogy a lovag összeszíjazott kezével igyekszik eltakarni a szemét. Hanem csak egy hosszú rántás, és a lovag úr fogai már a földet karistolják, vagyis azt a laza és füves tömeget, amin járnak, ez vehető ki a lovag nyomából, hát azok ketten most megállnak, egy fél fordulatot tesznek a nyeregben, és szinte közönyös képpel néznek visszafelé, a lovag meg fekszik a földön, a sorsa szerint. Az angyal meg sehol.

Az angyal ekkorra elenyészik, a levegőn át, és viszi magával a medalliont, vagyis az üres érmét, melyről ekkorra lepergett minden festék, simára kopott, mint egy vak szem tükre. Itt kiléphet a világból, mert nincs értelme tovább ilyesmivel számolni, megy oda, ahonnan érkezett, álmódja a lovag úr.

Talán lesz valaki, aki látja átsuhanni a szárnyak árnyékát a nap előtt, de hát sokára lesz az, amikor a herceg felkaptat erre a dombra és magához inti az embereket. A két hegyes sipkás meg ott áll a napsütésben, kissé előredőlve, ahogy Jean de Mercier lovag úr fölé hajolnak.

Ha már ide jutottunk, segítő kéz híján.

A két kéz meg kapaszkodik a földbe, lyukat váj, és lefelé, hát görcs fogja a lovag úr testét, ennek meg leginkább ő maga lesz az oka, néz össze a két fekete arcú vitéz, hiszen nem volt semmi szándék az élete ellen.

Az égalj meg lassan megtelik kerek alakokkal, körös-körül. Gyalogos népek, az igaz, falu lesz itt a közelben, csakhogy fegyverük van, csupa paraszt szerszám, hanem lovatlanok, mert tizen sem tudnának eltartani egy lovat, beijedhettek alaposan, mert sietős lehet nekik itt hagyni a kutya lelküket. Akkor csak legyen az övéké ez a hamvába holt francia, mert ahogy látni, még érdekük is van, lesz mire ráhúzgálni őket a töröknek bosszúból a lovag úrért, nevet a két lovas.

És indulnak, szembe a népekkel, lépésben, megtanítani őket, hogyan tiszteljék a lovas vitézt.

A francia meg marad a földön, egyre kisebb lesz ott mögöttük, s ömlik róla a halál verejtéke, hát hol van most az az áttetsző kéz, amelyik feliratná illatos fehér kendővel, amelynek hollandi puha csipke a szegélye?

De hát ki kérdezi ezt, amikor már előkerültek a tenyérnyi széles, görbe szablyák, megcsillan rajtuk a nap, majd elvakítja a népeket, és megint a kiáltozás, ahogy meglebbenek a köpönyegek. De hát mit tudhat a lovag úr erről meg a többiről is, csak ásson az összeszíjazott kezével tovább, mert úgy tűnik, a tulajdon sírját ássa, feltéve, ha lesz, aki napok múltán, keresztényi irgalomból, ráhúzza a földet.

Nem szólhat bele senki, hiszen máshol intézik e világ sorát, az angyal meg többé nem mutatkozik. A parasztok pedig nekiiramodnak, nem hiába tartanak erdőt, vendégoldalakkal, hát egykettőre kiforgatják a két lovaszt a nyeregből, szablyacsillogás közepette, s a dióbarna köpönyeget ajándékba viszik a bírónak, aki nagy hálát mutat ezért, de szablyát nem adnak neki, lovat sem, úgysis a faluban a helye, így akarják a népek.

A két lovas még odébb mászik a földön, tapogat a szablya után, csakhogy messzire repültek a szablyák, csillogtak a napban, aztán ez is elmúlt. Avatatlan kezekben vannak, azok meg nem tudnak velük mit kezdeni, s ahogyan a legnehezebb, a tarkó felől látnak neki, nehezen enged a csont, hát nagyon megkínózzák őket, mire a finomra köszörült él utat talál két csigolya között. Ott maradnak, mert milyen vért nem inna be a föld, csakhogy valakinek eszébe jut a harmadik is, így elindulnak a lovag felé.

Mert milyen vért nem inna be a föld?

Hanem a lovasnak már elege van, mintha egy hosszú szíjon csüngne lefelé valahonnan, látják a népek, de a keze még egyre ás, ráncigálja a szíjat a fűben.

És ha el is viszik, inkább számolnak a hosszú szárú csizmájával, mint azzal, hogy valaha is lábra áll még.

Hogyan élhetne meg ember az ég alatt, ha jönnek majd a seregek, egy reggel, s a hosszú kopjájukon zászlókat lengetnek, akárcsak a temetésen, és a zászlók szörny ábrái elöntik az eget, szerencsére közöttük a Szűzanya szent képe, hát oltalmazzon bennünket, és fékezze hadi népét, amely az ő nevét kiáltva gyűlik táborba és indul a kontyos pogányra.

A vitézek éneke az ér mellett inkább hasonlít kutyavonításra, mint emberi hangra, és ha a tábor felveri a tűz, ők meg menekülven előle

a faluba, olyan iszonytató sebeket hoznak magukon mind, hogy az emberek kitágult szemmel menekülnek előlük, sikoltozva, mint a leánygyerek, ha szül; azok meg sírva roskadnak a fal tövébe, mert nincsen vigasztalójuk, igaz, pap sem juthat minden emberre, biztosan ezt gondolja a császár, amíg az üres országának a közepében ül és számolja az aranypénzt.

Az arany meg gyűlik szekérszám, hogy végül már nem is tudja egymaga megszámlálni, nem elégséges rá az élete. Így külön embereket fogad, akik naphosszat a pénzt öntözik a vártoronyban, a népek meg csupaszu húsukat mutogatva mennek bele a vak világba, a tulajdon istentelen eszük után, amikor csak a farkukat akarják beleszúrni az asszonyokba mind, s ha rászaladnak a törökre, akkor vonítanak és vinnyognak, soha sincsenek elegen, de a parasztot, azt irtják, ahol érik, abból mindig van elég, az egyik hátán megterem a másik, meg sem várják, hogy a szél betemesse az előbbieket csontjait, már itt ólálkodnak csapatosul, forognak körbe a vizeken. Ha valaki hatalom nyomára jön a falunak, már szaladnak is tovább, hogy lement a nap, és reggelre már megint üres a világ, indul minden előről.

Kockázatos lehet manapság az úr nevét dicsérni és templomot rakni neki vörös téglából, mondják. A tornya messzire látszik, és mindenki ember útban van, száz- és ezerszám, mennek toronyiránt, az az, ami először szemet szúr nekik. Biztonságosabb lakni a föld szintje alatt, oda a császár szeme el nem ér, a pogány meg átrobbog, ősszel, s ahol csupa vénasszony él, csak végigver rajtuk a korbáccsal, hajt tovább az úton, Szeged felé, ott laknak a gazdag zsidók, és a halászok is az erekben akkora halakat fognak, mint a tengeri borjú, arra megint csak öszszegyűlik a nép. Akkor van mit piacra vinni meg elajándékozni, jó emberek élnek arrafelé, csak énekelnek, ha láncra verik őket.

Erre a császár nagy sereget meneszt, ő is szereti az embereket, meg azok a disznó urak, akik ott tétlenkednek a nyakán, mást nem is tudnak tán mondani, mint hogy odavannak a népek; akkor másfelé szaladnak, és hozatnak újabb népeket, akik eltartanák a nagy sereget, azok meg egyenként is, mint a feneketlen zsák — akkor megint csak jobb, ha odébbáll az ember.

A táborban akkora a mocskos, hogy már a lehelete is képes egész falut kiirtani, ha meg karddal mennek a falura, akkor csakugyan a legjobb, ha mindenki a maga dolgát nézi, véli a bíró, és a vállára teríti a dióbarna köpönyeget.

Ott állnak a népek a letaposott fűvön, ahol valaki egy kis lyukat ásott, mintha csak az ég nyomna vakondtúrást a földbe, az meg épp fordítva, lefelé domborodik.

Csipkés inge van a lovag úrnak, nézik, itt meg mindenki olyan vászonba van öltözve, ami a lovag úr szemében, ha a viszonyokból ki nem esik, egyáltalán nem számítana, csakhogy a szakálla észrevétlenül serked, délutánra már egy vörös gubanc az arca, persze ötödik nap.

Vagy negyedik.

Negyedik, mondaná a követ Konstantinápolyban, ellenben hogyan lehetséges, mikor a kísérel megmenekült, vagy ezzel is titkos szándéka volt a lovag úrnak?

Hiszen ott alszik a bugyborgó földön, már arra is képtelen, hogy rábólintson.

A kíséret azt mondja, levágták a lovag urat, széjjelvetett kezekkel zuhant a mocsárba, amikor karddal rontottak rá, hogy csak úgy zúgott a levegő, vagy százan. A kíséret meg kíséret, nem azért, hogy valamennyien menthetetlenül odavesszenek, legyint a követ, de hát épp az ő embere, mondja. Hogy nem rántott kardot, hanem nevetségesen lehuppant a nyeregből, hát különösnek, nem mondom, különös, hiszen a vívóteremben töltött el fél napokat.

És egyáltalán az is, hogy ahogy öltözve van.

Felemelik, húzzák végig a földön, a falu felé, arccal az égre néz.

Ez már nem az az arc, amelyet valaha egy medalionra festett a mester, aztán az egészet fölengedte arannyal: ez már idomul a földhöz, és az várja, hogy tavaszra füvet hajtson, gazdátlan jószágnak, és többé senki sem ismeri, a lovag úr, mondják, furcsa természete volt, hált, ha kellett, egyszerre két nővel.

Az egyik Anne de Noillen asszony. Kellemes órákat töltött, pedig most vetköztetik a lovagot, meztelenre, semmi különös, nem emberfeletti méretek.

Bár egyféle tiszteletet érez egy sereg vénasszony, kézzel tapasztalván a lovag úr testét, s régi emlékként vitéz katonákat, erőszakoskodásuk nem ismert határt. Mondhatjuk, talán a láz teszi, hogy a penis a kelletnél hosszabb. Amikor pedig hideg vízzel kezdik öntözni, visszahúzódik a lovag lelke, mint csiga a házába, megszűnik a jelenség, bólongatnak körben, s csalánnal és pemetével dörzsölik a testét, a tűz miatt.

Nyílt sebe nincs, meg nem ütötték.

Hanem az idő téliesre fordul, s aztán hó jön, de csak árnyékot von, majd mint a füst, elszáll. Korai még az idő, alighogy elmentek a madarak, ha itt is úgy van, mint másfelé. Hollók jönnek, a falu meglapul előttük, továbbmennek, alacsonyan, a meleg tenger felé. A lovag még eszméletlen, hát itt lesz a temetése, csakhogy a népek nem tudnak az angyalról. A bíró megjön, dióbarna köpönyegében, a falu úszik a füstben, és lassan elfeketül körben a világ. Tél lesz, ők meg csak melengetik a lovagot a toll közt, közben azt kérdezik, miféle ember lehet ez?

A császár követsége hazatérőben a Portától 1681 telén Péterváradon keresztül Bécs felé igyekszik, de Caprara követ szerint rettenetes hóviharak állják útjukat

Illendőbb lett volna Konstantinápoly városában megvárni a tavaszt, de a nagyvezír, tanácsosainak szemmel látható rosszallása ellenére is, oly fitymálva ejtette ki urunk, I. Leopold császár nevét, hogy a követek attól tartottak, személyükben is méltánytalanság érhetné őket, hiába vonultak vissza tanácskozni küldetésük sikerét mérlegelendő, mert az elúszott a nagyvezír véres diadalaival; így sebbel-lobbal lovakra rakodott a kísérő sereg, és, üzenetet sem hagyva hátra, mély sértődéssel távoztak, bár minden lépésük elsietett volt, állítja Caprara követ, kiváltképpen ez a legutóbbi, hogy lóháton tegyék meg az utat, ameddig csak lehet, mintha valami összezavarta volna az eszüket.

Mert hajót is csak feljebb számítottak bérelni, a tengeren, pedig el voltak látva pénzzel, az aranynak kezdettől bőviben voltak, mivel a küldetés, rendes körülmények között, a leggarasosabb kalmár alkudozássá fajul a végén, s mire megemberelné magát a küldöttség, a nagyvezír gondol mást, de legalább sikerül megtartani a nyugvás állapotát, ami, ez idő szerint, Caprara követ fő-fő megbízatása volt.

Kara Mohamed nagyvezír azonban (Mohamed? — tünődik el a követ, azonban a vidék szele kifacsarta a lelkét, s már csak csalárkodni tud) a nyáron szinte átlábalt a tengeren, akkor sereggel, mint egy tengeri vihar összes fekete felhői, aztán heteken át küldözgette a szultán színe elé a levágott tisztefejeket a félszigetről, egész hajórakománnyal, meg szákszám osztotta a pénzt a rengeteg levágott fülért, Oroszországban, jelentette a szultánnak, alig maradt keresztény, azok is a messzi erdőkben élnek, megtagadva hitüket meg a cárt. Most, hogy őszre fordult az idő, itt október hónap múltán, úgy háborog a tenger, hogy a hajósok semmi pénzért nem hajlandók vízre szállni, úgy vélik, a mélység lábuk alatt embervértől fekete, mert a nagyvezír, igaz, kegyetlen ember, de diadalmas.

Akkor nyugatnak tartanak, álló hónapon át; postát menesztenek, de még napok múltán is látják a nyomát, ahogy az útszélen elkerül! a város felé törtető tevekaravánokat, azok is mondják, lovas megy, beszél törökül és nagyon siet, kaptat felfelé a horhosokon, mert még a hó előtt át kell vágnia a nagy hegyen, fönnt meg már gyülekeznek a farkasok, éjszakánként lehallatszik az üvöltésük, mondják a kereskedők, és útbagazítják őket, hogy merre van a legtűrhetőbb karavánszeráj.

Ha a Teremtő úgy gondolta, hogy végtelen legyen a világ, és az akarata szerint lett.

Meg hogy a népek a végtelen utakon és a legmesszibb városokban Allahot dicsérik, mondják a kereskedők, és tovabaktatnak a sárga porfelhőben, amit a karaván ver fel az úton, hogy még a tél beállta előtt elérjék Konstantinápolyt.

Caprara követ pedig fekete köpönyege sarkát a szája elé vonja, és a kengyelben felállva elnéz a messzeségbe a dombok felett, ahol lenyugodni készül a nap, mintha be akarna látni mögéjük, amerre a katona viszi a postát.

Bent a hegyek között, a magas rengetegben, hogy milyen hirtelen lehullottak itt a levelek, szól át Brambach tanácsos a követnek, most csak a csupasz ágak, és az egész nagy hegy szinte suhog odafönn a szélben.

Ilyenkor keményen hasogat az ember oldala, hát hó lesz, ölnyi vastag, egész éjszaka mást sem lehet majd hallani, mint hogy recsegnek az ágak, egyre-másra szakadoznak le a nagy hó súlya alatt, de egyre csak törtetni benne, amíg tiszta folyóvölgyet nem lel a kíséret, ott meg még nyílnak a virágok.

Caprara követ aztán naphosszat gondolkodik kerek fekete satyakja alatt, melyből úgy nyúlik hátra a hosszú diszes toll, mint egy tatár nyíl, de hát a vlahok, még látni lehet, tüzelnek fenn a hegyoldalon. Hanem már hajnalban mindenkinek éjjeli szálláson jár az esze, maradtak volna a fenekükön, Konstantinápolyban, szabadulván így az effajta gondoktól.

A pásztorok már lefelé jönnek, a követ némi pénzt készít elő, délben, amikor megpihennek.

Aztán meg elmegy a nap a hegy mögé, egy vagy két óra múlva, ám az ég tiszta marad, még napvilágnál folytathatják útjukat, ameddig lehet, sietős most már ha még hajót akarnak bérelni felfelé a Dunán, darab időt takarítva meg így is. Mert most tavaszig a palánk mögé húzódik a török, de azért köszörüli a handzsárt, s ha felderül az idő, a nagyvezír Bécs alatt fog állani, s ha nem most, akkor esztendőre; amott meg a francia király készül átcsapni a Rajnán, hatalmas ember, a fejedelmek meg egymás között marakodnak a vezérségért.

Hogy ki győzedelmeskedjen a francián és ki a törökön, külön-külön, a zsebükben meg egy megveszekedett garas sincs, a táborukban ma-holnap több lesz a lyukas sátor, mint az ép, ha egyszer az ördög szállta meg a lelküket.

Aztán még az est előtt Caprara követ elegendő juhbőrt vásárol a vlah pásztoroktól, aprók a juhaik, igaz, így több kell belőle, de a gyapjuk hosszú és bozontos, akár Itália melegségét is hordhatnák magukban, gondolja a követ, és kifizeti a pásztorokat, akik inkább kíváncsiskodók, mint alázasak, amelyikük ért törökül, szívesen beszél. Seregek nyár óta nem mozdultak, tavasszal, igaz, mentek, de oda-vissza, sietniük kellett a tereléssel, hanem azok csak válthatták egymást, javarészt a tiszték.

Nagy háború volt, szól a követ, azok nem értik, elköszönnek, sodródik lefelé a nyáj a szürkeségben.

Nem sok van már hátra a hóig, szól Brambach tanácsos a kíséret élén, és fészkelődik a nyeregben, szorít ilyenkor a kengyel, amikor a vasba beleüt a hideg. És most egy éjszaka a szabad ég alatt, reggelre már derések a bundák, mégiscsak előrelátó ember a követ, ha gondoskodik a kíséretéről, nem riadva a fáradalmaktól.

Kommt ein Vogel geflogen, setzt sich nieder auf mein Fuss, énekli a havas erdön Irmtrauer tanácsos úr, amíg ereszkedik lefelé a többiek nyomán.

Nohát ez is csak azt bizonyítja, állapítja meg a másik, vagyis azt látszik bizonyítani, hogy a tanácsos úr igen alacsony származék, mintha csak egy favágó járna a behavazott fák között, juhbőrrel a nyakában, mosolyog Brambach tanácsos, de Caprara követ úgy tesz, mintha semmit sem venne észre. Inkább a föld és az égbolt intő jeleit vigyázza, mert errefelé már elszaporodnak a nyomok a hóban, pedig lefelé járunk a hegyekből, jegyzi meg Irmtrauer tanácsos a követ jobb oldalán, míg hatalmas párafelhőt fúj maga elé, nagyobb, mint a lova.

A hollók most alacsonyan repü:nek, napok óta, szembe, de a hadnagy nem lát az orránál messzebb, ha azt mondja, hogy a kíséretet követik. Átfagyott ekkorra odafönn a föld, a dög meg csontnál keményebb lett, ezek most mennek a meleggel a tenger felé, hogy elborítják az utakat.

A nyomokon pedig, tisztán látszik, ott a farkasköröm, hosszú csikót hagy a hóban, mielőtt a talp belemélyedne; erre a követ meghagyja, hogy a csapatból senki egymaga ki ne váljék, a kíséretet pedig a hadnagy alá rendeli.

És úgy kelnek át a folyón, hogy jóformán észre sem veszik, csak később indul el a hadnagy néhány katonával, előre, de sik vidéken jár, így még délelőtt visszafordulnak, a többiek egy percre sem vésztették őket szem elől. Jó jel, hogy így köszönt ránk november hónap második hete, pedig még azt sem tudjuk, merre járunk. Hanem most a tél hosz-

szű lesz, a bíbornoknak meg csak sikerül tavaszig megszerveznie akkora sereget, hogy a város el ne essen, ha a nagyvezír fej nélkül rohanna rá Bécsre, addig is, míg a pápa meg nem gondolja magát, és az asztalra nem borítja az erszényét, vagy tábort nem állíttat Bécs alá a maga pénzén.

A hadnagy csak másnap talál falut, s bár törökül szólnak, a kádi meg nem mondaná, merre van a másik folyó, s járnak-e a jégen, mert a Duna alaposan megterebélyesedik Bécstől innen; a kádi csak a bajszát rágja, úgyhogy Irmtrauer tanácsos úrnak kell melléje ugratni s kardhüvellyel hátba verni, mire hajlandó lesz elárulni, hogy a közelben van egy thekke, s mögötte, a folyón, vár is állt valamikor, Allah előtt.

Dombos vidék ez errefelé, mint Észak-Itália, mondja Brambach tanácsos, szűri a juhszórón át a szavakat, sok bort fejthetnének itt hozzáértő népek a hegyből.

Caprara követ azonban messzire néz, pedig felderülne az arca, ha tudná, hogy egyszer majd, évek múltán, a falu mögött a dombon, ahol még az imént álltak, egy ugyanilyen havas napon, mikorra a hó már keményre fagyott a sok láb nyomán, a herceg a sátrába hívhatja, és istentelenül lehordja, persze méltánytalanul, már ami a mai napot illeti, hiszen odalenn csak egy felégetett falu marad; de a herceg zászlója előtt meg kell hajolni, és nem utolsósorban a szerencséje előtt: csakhogy akkor már más napok következnek, s nem vakon bele a pusztaságba, hogy az ember jobbnak látja leszállni a nyeregből, ha nem akarja, hogy lefagyjon a lába, ha a folyó már november közepére teljesen beállt, mondja a hadnagy, ilyesmi sem esik meg mindennap.

Az ég színe lassanként átváltozik, és olyan szél csap be odalentről, a pusztaságból, hogy az emberek önkéntelenül is megkapaszkodnak a nyeregkápában, persze a hadnagy úr glandulái egészen bedagadtak, említi meg Irmtrauer tanácsos, hogy a felcser már eltávolításukra gondol, csak úgy rázkódik a nyeregben a magas láztól, most már egy-két nap, és meg kell tőle válnunk, ha nem akarjuk, hogy utunkat késleltesse.

Hát istenem, mondja a követ, állítson a tanácsos úr másik hadnagyot, mégsem vonulhat fej nélkül a kíséret, és menet közben kigöngyöli a hosszú térképet.

A dervisek a thekke udvarán sorakoznak, sáfrányszínű köntösökben és kopaszra borotvált fejjel állnak az ég alatt, az meg elszürkül a felhőktől, aggódva néz az út elé Caprara követ.

Ezernyi viszontagság után mégis itt állunk a Dunán, jegyzi meg Brambach tanácsos úr, pár napi járőföldre az ágyunktól, és mégis török földön. Azok meg bent ülnek a kis váraikban, és csak füstjüket küldözgetik kifelé, tönkretéve ily módon az aert, a kuruc király meg nem nyugodna, azon nem fog a téli hideg, egyre-másra marcangolja a császár országát.

A követ pedig szorgalmasan fújja a körmét és csörgeti a nagy pergamen, eredménytelenül, itt a szabad ég alatt fogják tölteni az éjszakát, ha egyáltalán éjszaka lesz az, mert túl a folyón erősen kavarog a hó, látni, ahogy leléptetnek a partra, és a beteg hadnagy elindul néhány emberrel, befelé a jégen, de egyformán sima miedenütt, kétlem, hogy itt embert vesztenénk, szól Irmtrauer tanácsos úr.

A hadnagy a nyeregben összegörnyedve halad az emberek előtt, ve-

rcjtékezik keményen, magyar a hadnagy, nem lehet tőle elvenni a kíséretet, de hát hadd csinálja, a császárnak éppen mindegy, hogy kit temetnek el a földjébe; csakhogya itt kénytelenek lesznek a havon hagyni, ha falut nem érnek előbb.

Végtére is mire jutnak ezzel a nagy szívóssággal, kérdem én, szól Irmtrauer tanácsos, ha az örökös tartomány sorsa százszor inkább a mi urunk, császáruink kezében van, mint a kuruc királyéban, aki, igaz, sok időt veszteget a törökkel trafikálva, de hát micsoda sereg az, az ördögbe is?

Mert vagy az egyik oldalon, vagy a másikon mind csupa áruló, és feltűnő, hogy jószáguk érdekében az udvar szemé láttára váltják egymást, nevet a tanácsos, és összébb húzza magán a prémekeket. Amikor hol pénzt akarnak kicsikarni maguknak, hol szabadságot — és mindkettőt ugyanonnan.

Az utakon egy nyom sincs, most miféle ország legyen ennek a neve, ha népét megtartani nem tudta, néz a messzeségbe Caprara követ, a juhbőr meg mintha lángholna a nyaka körül az éles szélben, no de micsoda vihar hirtelen, már déiután, hanem nyújtsa át, kérem, a kulacsát, tanácsos úr.

Nem lehetne itt megmaradni sokáig, biztos, ami biztos, rúgta előre Brambach tanácsos, hát iparkodjunk, vagyis iparkodjon a kíséret, mert mégiscsak nevetséges ez az elmaradozás, de ha a lovak nehezen törnek a havat és a jég véresre súrolta a csüdjükét, kiált vissza a hadnagy, a hangja lágyan szétfolyik a hó felett, miközben az egész arca tűzben áll, hatalmas, verejtékcseppek ülnek ki a homlokán, ezt akkor kellett volna szóvá tennie a tanácsos úrnak, amikor a császári istállóból a hiányzó lovakat pótolták; itt nem lesz pihent ló, méltóságos uram, sem pénzért, sem erővel, de hát a vezetéklovak, mondja a tanácsos.

Azért van magához való esze a követnek, nem engedi meg, hogy a vezetéklovak egy részét a kelleténél jobban terheljék, no de ez a hadnagy, ez mégiscsak sok.

A vihar meg úgy jön lefelé az égből, hogy az ember szájába söpri a havat, amíg beszél, akkor legjobb lesz csöndben maradni, mert mit érteni egyáltalán a beszédből? Amarról meg a hatalmas hófelhők kergetik egymást, hanem csak ha egyszer túl vagyunk a folyókon, kiáltja Irmtrauer tanácsos.

És a kíséret, benn a két folyó között, egyre csak északnak, ameddig biztos abban, merre van észak, végtelen vonulás a hóesésben, részben gyalogszerrel, időt adva a lovaknak a pihenésre, mint egy fekete szalag, hát hova vezet ez, kérdezi a kíséret, de este aztán nagy tüzekeket raknak, még eleven fát is hánynak a kemény parázsra, a szél későbbre is crős marad, hordja a szikrát, csak a hó áll el időnként, úgyhogya be lehet tekinteni az egész tábort, körös-körül, ahogy a lovak, emberektől körülvéve lógatják középtűt a fejüket, amikor Irmtrauer tanácsos jelenti, áh, ügyetlen a felcser, a hadnagy már a végét járja a keze alatt, még az a szerencse, hogy nincsenek többen, de Caprara követ személyesen indul végignézni a katonákat.

Talán csak nem akar lefeküdni a hadnagy úr, szól a felcser, csupa hó minden, legjobb lenne, ha türtöztetné magát, ameddig lehet, vagy falut

nem ér a követ úr, hiszen megérti, érzékeny vállalkozás, de micsoda kutya idő.

Gyülekeznek a katonák kettejük körül, míg a hadnagy lehemperedik a hóba, türelem, mondja a felcser, hanem beszélhet, a katonák talpra akarják állítani a hadnagyot.

De a követ nem hagyja cserben az embereket; takarókat meg bort hozat a hadnagy számára, reggelig taláncsak talpra áll, ellenben most kényszerítve van, hogy új hadnagyot nevezzen ki, jegyeztesse fel a nevét, tanácsos úr, mondja Brambach tanácsosnak, mielőtt megfeledekzenék róla.

Hogyne, mondja a tanácsos, hogyne, parancsára, és sarkon fordul, indul az elcsapott lovak között, szemben a széllal, no de tanácsos úr, kiált a felcser, császári testőrhadnagy, ha visszatér, megkapja az előléptetést és a dupla zsoldot, ki ne szándékozna a seregekkel dicsőséget szerezni magának?

Rend és kötelesség, véli a tanácsos, Selleyi testőrhadnagy levétegetett a terráris ellátást igénylők listájáról, további ellátásának módja: különleges, beosztása: névleges, a követ úr meghagyása alapján.

Az éjszaka fehér, áttetsző, a tüzek közt lovak botorkálnak, nyalják a havat.

Dohány nélkül ebben a tiszta éjszakában, és híján a meleg fürdőnek is, mit gondol a tanácsos úr. Pedig a nagyvezír vízipipáját itt széjjel-szívná a fagy, erősen szörtyögne, füst pedig sehonnan; hanem a folyókon városokat tart a török, szombatoként ingyen piláfot osztanak, meg mécesst is, a zarándokoknak, alkalmasint a meleg fürdők is nyitva, de itt benn, a folyók közén, még a fűvet sem tudja teljesen letördelni a hó, ha egyszer akkorára nőtt, mit gondol a tanácsos úr, mikor a féreg beleesett ebbe a világba, mérje csak ki a lovak adagját három napra előre, majd meglátja, most mi a csudával fogjuk etetni őket ezután, számításunk ellenére be kell kanyarodnunk a legelső városba, s onnan vagy tovább engednek bennünket, vagy tavaszra mehetünk vissza Konstantinápolyba, akaratunk ellenére, a rabszolgavásárra, hát a tanácsos úrért megadják majd az ötven forintot, amikor egy pár ökör csak tíz forintba jön mindössze, mit gondol a tanácsos úr, mondja a követ, de hát aludjunk, adassa ki a takarókat, az utolsóig, nem lesz szükségünk semmi tartalékra.

Hacsak a fejünket nem veszik, legalábbis nekünk, mert a sereget széjelugraszthatják, micsoda morális szisztéma ott is, mit gondol a tanácsos úr.

Nyöszörögve mászkálnak a hóban, szól Brambach tanácsos úr, hát az első meleg helyen le fognak ragadni, erre mérget vehetünk, veszni hagyják a rengeteg zsoldot, ha a fejükről van szó, márpedig úgy van, mikor mind a hadnagy alatt szolgált, hát kérdezze meg tőlük akárki, hol van most a hadnagy; még az a szerencse, hogy nem magyar hajdúk egytűlen egyig, mert akkor meg sem kérnék a harminc ezüstpénzt a követtségért, mert a saját országukban vannak, úgy érzik, most micsoda ország ez?

Ha nem a császár örökös tartománya, állítja Caprara követ, hanem dohány és meleg fürdő híján, mit gondol a tanácsos úr? Pedig Ince pápa nem szívesen vesztegetné a pénzét holmiféle rebeilliókra, amikor a re-

formáltak már úgyszólván átcsapnak a fején és pápát állítanak maguknak.

Ha egyszer a hitünk megkövetelné, véli Irmtrauer tanácsos, no de honnan a sereg, majd a lengyel király megmondja, ha már egyszer ide is le-lecsap, a két folyó közé, a lengyel kapitányok fel s alá járnak a Tiszán.

Akkor hát merre esik a Tisza, hiszen bővében vagyunk a pénznek, némi takarmányt ha lehetne váltani, mondja Caprara követ, keresztényektől, ami istennek tetsző cselekedet, ha már sereget nem tud állítani a császár. Csak hát elrejtik, igaz, jelentették már több ízben, hogy ember legyen a talpán, akinek árában sikerül vásárolnia tőlük. Mert félnek a kuruc királytól; meg a régi uraik is élnek valamirefelé, a császár alatt, pedig tudnivaló, ők már nem az a nép, amelyre a magyar urak gondolnak, hányszor szóvá tette már a török követ, fújtatva és nagyokat szusszantva, mintha az anyanyelve volna a latin.

Aztán csak ülnek a tűz körül, dohány nélkül, az éjszaka meg tisztá, virradatig, akkor megint útra kelnek, csak ha a lovaik kipihenték magukat, véli Irmtrauer tanácsos, és mennek észak felé, a kíséretet új hadnagy alá adva.

Hát a mi hadnagyunk, kérdezik a katonák, de hát őt keresztülfektetik a nyeregben, mert még némi élet van benne, de ülni már nem tud, s a lova ott bandukol a vezetékllovak előtt, így még hasznát is vehetik, mondja Brambach tanácsos.

Ó, egek irgalma!

Egek irgalma, szállj le most reánk, véli Irmtrauer tanácsos a követ nyomában, gyalogosan, összébb húzva magán a juhbőröket. A szél, megint, virradat óta, a világ síkja most dombvidékbe olvad, hacsak nem a szél hordott ekkora buckákat a hóból, kételkedik Brambach tanácsos.

Úgy van, hogy most a hideget már nem is érzi az ember, harmadnapja a szabad ég alatt, a követ elszántsága ennek ellenére meglepő; nem kér tanácsot, hanem a saját feje szerint intézkedik az egész csapattal, ügyesen teszi, nem mondom, veti közbe Irmtrauer tanácsos, csak nem tudni, hányan fogunk Bécs kapuján általlépni, miközben az őrség megfújja majd a kürtöket és a kíséret fagyos kézzel zászlót bont.

Hanem a posta, méltóságos uram, szól Brambach tanácsos, ezernyi bajunk közepette mintha megfeledeztünk volna a postáról, pedig ez is előrelátásunkat dicséri.

Pedig a posta, teszem azt, öt-hat nap előnnyel, keresztény földön járhat, még a hó előtt, ha nem éppen a császár földjén, véli Caprara követ, de hát ha itt ilyen kutya télre fordult az idő, egy hetünk is rámehet, mire kivánszorgunk belőle, hideg szelek tanyáznak a síkságon.

A patakok jege meg úgy csilingel, mint a csengettyű a dervisek nyakában, ezerféle hangon, a katonák már baltával vágják a vizet az itatáshoz, mondja Brambach tanácsos, ha ért valaha is követséget ekkora balsors. Mert a hosszú csizma is kevésnek bizonyul ekkora havakhoz, ha minden kőhajításnyi út után le kell szállni a nyeregből.

Ne veszítse el türelmét a tanácsos úr, szól Caparara követ, mert ha a tengeren indultunk volna, mondjuk Velence felé, hát a téli sirokkó alaposan megforgatta volna a gályákat, jószerivel minden kikötőhelyen varakoznunk kellett volna a viharban elbintangolt hajókra, és csak a ki-

javitásukkal mennyi időt veszünk. Így még Buonvisi nuncius tavaszig újabb követséggel fordulhat meg a pápánál, legalább a most annyira fontos diplomácia nem fogja kárát látni fáradalmas utunknak.

A felső városok meg már nyitva állanak előttünk, mondja Irmtrauer tanácsos, dél felé, hát hány mérföldet tettünk meg a mai nap Isten segítségével?

Aztán vékony hangok érkeznek a pusztaság mélyéből, hanem micsoda dombok mögé rejtik itt el a falvakat, vagy hogy a föld lesüllyedne? A követ fészkelődik a nyeregben, no de tanácsos úr, ha így elhagyja magát, mondja, csak a fagytól van, válaszol Brambach tanácsos, meg az igazat megvallva, rettenetes tűz égeti már napok óta az oldalamat. Akkor a követ visszarántja a lovát, széles, fekete satyákját leveszi, és végighúz kezefejével a homlokán, ez kutyaugatás lesz, tanácsos úr, ahogy mondom, kutyaugatás, falu előtt állunk, micsoda egy viszontagságos út, ha belegondol az ember; és ha egy trágyától gőzölgő, bűdös falu kerül az útjába, azt mondja, isten mégiscsak irgalmas, Buonvisi bíboros meg már egyenest összecsapdosná a tenyerét örömeiben.

Nagy madarak lábálnak át a hóban a követ előtt, ő halad az élen, de csak vergődnek, felrepülni már nem tudnak, biztosan a hideg teszi, véli Irmtrauer tanácsos, mert esztelenség lenne a természet részéről, ha ilyenkor hullatná el a tollukat, főleg a szárnytollukat, de hát inkább az éhség, mondja a követ túoldalán Brambach tanácsos úr, mi az ördögött tudnának erről a hóról felcsipegetni, no de volt idejük bőven, hogy megszokják, szép szürke madarak különben, a kíséret már kergeti is őket, Gänse, Gänse, kiáltoznak a svábok, mire a követ maga mellé inti az új hadnagyot, s értésére adja, hogy a legénységtől, no de a legeslegutolsó lovászig, megköveteli a feltétlen fegyelmet, különben kénytelen lesz a tábori regulát alkalmaztatni, még hogy a mély hóban hajszolják le-fel a lovakat.

Elszórva nyomok látszanak a hóban, a falu előtt egyre sűrűbbek lesznek, itt azonban már sötétedik, ugyanolyan szürkesség szakad a szemekre, mint a pára, amit a lovak fújnak. Mennyi lehet még hátra, kérdezik a katonák, mert a hadnagy, a régi, már nagyon rosszul viseli el az utat, szürkület óta ömlik a száján a vér, a lovak emiatt nyugtalankodnak mögötte, folyton a havat szaglásszák, intézkednie kellene a követnek.

A bíró meg odakinn alszik a pajtában a jószággal, azzal is jó sok idő telik, amíg sikerül előteremteni; hanem a falu elnéptelenedik, csak hová az ördögbe tudnak ilyen gyorsan eltűnni, no de volt idejük bőven, hogy megszokják, nevet rajtuk Brambach tanácsos úr, a katonák meg, kantáron vezetve a lovakat, előrébb jönnek, a bíró pedig fedetlen fejvel áll a követ lova előtt, ott maradna tán reggelig, de a követ megindul, végig a letaposott utcán, kétoldalt elszórva a házak, hát barmaik biztos, hogy vannak, csupa patanyom az út, csak hol álljon most ez a falu az ég alatt?

A hadnagy, mondja a követ, szállásolja el az embereit, ha tudja, lehetőleg fedél alá s olyan házba, ahol tűzhely van, a lovaikat pedig kössék szélárnyékba, de másfél adag abrakot kapjanak, és egy sem maradjon takaró nélkül.

Caprara követ aztán tolmácsot vesz maga mellé, és szót próbál érteni a bíróval, tapogatózik, mennyire van a faluhoz a Tisza nevű folyó. A bíró magyarul szól, magyarok lakják persze a falut, birtokon kívül,

de a tiszai réveken, amelyeket a bíró megnevez, úgy négy-öt órányira ide gyalogosan, vagyis ügetve, ahogy a paraszt jár, nyüzsög a török, ott házakat tartanak a népeikkel együtt, s nagy bajban is van miattuk a falu, mert jönnek egyre-másra, igaz, itt senki sincs közülük írásba véve, talán épp ezért, hát segítenek magukon, ahogy tudnak.

Nem, nem idevalósiak, állítja a bíró, le-fel csámborog a nép, amerre a tatár kergeti őket, a régi falvak helyén próbálnak megmaradni ideig-óráig, igen-igen bizonytalan az ilyesmi, hozza szóba a bíró, az isten legyen hozzánk irgalmas, hanem mennyibe jön manapság szabad földön egy pár marha, ha meg tudná mondani, már megkövetem, méltóságos uram.

Itt, senki földje-országában.

Már az is különös szerencsének mondható, véli Irmtrauer tanácsos, hogy eleven parasztot talál az ember, télvíz idején, fáradalmas bolyongások után.

A követ a pergamenjét teríti maga elé, mert hogy sorra készülnek a plánumok a török vidékekről, erről maga a Kamara gondoskodik, hanem a pontatlanságuk nemhogy szembetűnő, inkább égbekiáltó, és más betekintése nincs a viszonyokba az embernek, mint a tulajdon jóhiszeműsége.

Hajnalra pénzért zabot ígért a bíró, a lovaknak, meg némi füstölt húst, néhány napra elegendőt, így hát őriztetni kell az egész falut, odébb ne álljanak virradatra, ami biztos, az biztos, mondja Brambach tanácsos. Aztán a kíséretet a legelső megátalkodott császári várkapitány keze alá adják, s a követség gyors iramban Bécsbe szalad, pihent lovakon vagy száнкón, már aszerint, milyen a tél odafönn.

Mert a posta ha át is vergődött a nagy havakon, isten segítségével, miféle sereg lenne az, amelyik elénk indulna, egy téli hadjárat is kevésnek bizonyulna, hogy megtalálja a követséget, itt, senki földje-országában, ezért a kíséret álljon készenlétben, szól Caprara követ, talán csak nem üli hó az egész világot, hiszen alighogy ősz lett.

És különben is már messze hagytuk a hegyvidéket, benn járunk a folyók között, hajnalra meg felderül az idő, mondja Irmtrauer tanácsos, az ég valamennyi csillagát látni lehet, csak mit mutatnak a csillagok, kérdezi a tanácsos úr, de nincs értő ember, aki ezt megmondaná.

Hanem a hadnagyot, fordít a szón Brambach tanácsos, kénytelenek leszünk hátrahagyni, bár a felcser mindent megtesz, hogy állapotán valamelyest javítson; adasson pénzt a bírónak, tanácsos úr, mondja a követ, azzal a meghagyással, hogy keresztényi indulatokkal bánjanak vele. Ha meg netán felépül, hát tudni fogja, hol van a helye, jegyeztesse ezt fel.

De micsoda egy éjszaka, mondja Brambach tanácsos, itt holtában sem lenne nyugta az embernek, hát szörnyű vidék ez a nagy tágasság, s ahogy füttyög benne a szél. Csak ha szent feladatot vállal magára az ember, néma ajakkal kell viselnie a szenvedést, már ahogy azt a kereszt szentsége megköveteli, hiszen félelmeinken mindenkor átsegít.

A bíró meg feltöreti a vermeket a parasztokkal, lapátolják a zabot, mérés nélkül adják át a katonáknak, amennyit azok magukkal tudnak vinni, néhány napra elegendőt, csak induljon minél előbb a sereg, siettetni őket a félelem, jegyzi meg az új hadnagy, de hát a követ végtelenül nagylelkű és gáláns, amikor pénzt ajánl fel a falunak, hiszen magától

értetődő, kinek a kötelessége a seregek ellátását vállalni, de ha nincs idő huzakodásra, hogy a katonák kiporolják belőlük a rebelliót, mindez a követ előrelátását dicséri, a körülményekhez képest.

Hogy keserű szavakkal elmondhassam méltánytalan sorsomat, mely inkább megillett egy kocsislegényt, s mindez mintegy álomban esett meg velem.

De hát az ördögbe is, mit ügyetlenkedik itt ez a félnótás paraszt, zsörtölődik Irmtrauer tanácsos úr, miközben a lovag kalaplengetve közeledik a házak felől, egyenesen Caprara követ felé, most mitévők legyünk, kérdezi Brambach tanácsos, és hátrafelé pillogat, amerre a hadnagyot véli.

Felépülvén keserű betegségemből, mondja a lovag, Jean de Mercier, a konstantinápolyi francia követ embere, aki hazátlan rebellesek fogságába esett az ősszel.

Vagyis a hó előtt, jó hónapja, hát bánkódik is miatta a francia követ.

Most könyörgöm méltóságodnak, mondja a lovag, de a követ nem ért franciául.

Hogy a követségben nincs ember, aki megjárta volna a francia udvart, kérdezi a követ, de a tanácsosok nem tudnak tolmácsot állítani, így a lovag kénytelen latinra fordítani a szót, de ki hisz neki, s ha hinne is valaki, mit tehetne hozzá, mondja Caprara követ, mire a tanácsosok rábolintanak, túl hosszú utat tettünk meg ahhoz, méltóságos uram.

Hanem nézze csak a csizmáját meg a nadrágját, tanácsos úr, csakhogy mi foglyot nem ejthetünk, hát most kösse csak az orrára akármelyik franciának, hogy sikertelen küldetésünkben hazafelé tartunk, hát akkorát nevetnének azok ott túl a Rajnán, hogy még Thököly gróf is meghallaná azokban a vad hegyekben, ahol most ül, s még tavasz előtt betörne a sikságra egy nyaláb akasztófára érett és tökrészeg köznemessel, hát hogy az ördögbe állhatnánk akkor oda a bíboros szeme elé?

A legokosabb lenne, véli Brambach tanácsos, ha ennek itt a szemünk láttára leütnénk a fejét, s a lehető leggyorsabban nekivágnánk hátramaradt utunknak.

Nézi a lovag a követ arcát, nem kellemetlen ember s gondban van valami miatt, így közelébb lép, hogy a feje egy vonalban van most Caprara követ lovának a fejével, elnézést felszerelésem hiányosságáért, de fogságba esésemkor mindenemtől megfosztottak, állítja a lovag, s e hiányt mindeddig pótolni nem állott módomban, de senki sem méltatja válasza szavait.

Emelett nem tudom, pontosan mely vidéken éltem át a legkietlenebb napokat, melyek életemet éktelenítik, de a vidék népének nagylelkűségéért kezeskedem, mondja a lovag, s kitér a követ útjából, méltóságos uram.

A lovag, Jean de Mercier, most Lech hadnagyhoz áll legközelebb, háttal feléje, mondani akar még valamit, de a hadnagy, elérve Caprara követ kézlegyintését, mellyel jelezni szándékozta az indulást, fegyvere legömbölyített agyával tarkón csapja a lovagot, aki oly szerencsétlenül zuhan be a követ lova alá, hogy estében a követ sarkantyúja felhasítja az arcát, a szája felett és mélyen, hogy a heg örök életére ott

marad a szája sarkában, mint egy gúnyos vigyor, amellyel ezentúl forogandó ügyeit intézni fogja az eddig oly kevésbé ismert világban, s ötven esztendő múlva azt mondják rá, hogy az a vénember, aki szemtől szemben is éppúgy kinevet, mint a hátad mögött.

Kegyelmes urunkon már javakorban kiütözköznek a szenilitás jelei; vagy csak rossz szemének tudható be, hogy elméje képtelen a rangját megillető funkcióra? — kérdezi Marco d'Avino atya főhajítás közben

Mert igen-igen félünk, kedves barátom, hogy háborúnk lesz a törökkel, bocsásson meg, hogy lelki gyakorlataiban megszakítottuk. Meg más félelmekkel is terhelve vagyunk ilyentájt, amikor átfordul az esztendő.

Odalenn még gyermekek futkosnak a kertben, pajkoskodnak, de tegnap óta már feltör a síkságról a hideg szél; követeink pedig semerről nem mutatkoznak, pedig az év folyamán kedvében jártunk úgy a rendeknek, mint istennek, nem hallgatván tanácsosainkra, hanem csak a nunciusra, aki, úgy látszik, istentől kapja tanácsait, s így leghűségesebb támaszunk.

Hanem drága barátom, tekintsen itt le a könyöklőn, fordul a császár Marco d'Avino atyához, s az úrfiak és kisasszonyok közt odalenn mutasson rá gyermekeinkre, mivel magunk képtelenek vagyunk kiválasztani őket a sokadalomból, de mélységesen aggódunk egészségükért, minden időben, és teremtdőjük kezébe ajánljuk őket, hiszen e lenti zord szél csak nyavalyákat sodor a nyakunkra a seregek hulladékaiból.

Kegyelmes urunk megfeledkezik arról, hogy a kis hercegek és a kisasszonyok még a múlt héten elhagyták az udvart, mondja Marco d'Avino atya, s hogy magam is útra készülődöm kegyelmes urunk és Francesco nuncius óhajával összhangban, hogy diplomatiánkban kiesés ne mutakozzék, pusztán generális Caprara üzenetét várjuk, aki úgy látszik, Konstantinápolyban fogja a telet eltölteni, hanem tavaszra Thököly ellen kellene vonulnia három regimenttel, így döntött a kamara, s hogy követsége alól a továbbiakig felmentődne, miképp ez írásba is vétetett.

Ah, persze, persze, de ha hírt kap felőlük, kérném, értesítsen bennünket, hogyan érzik magukat gyermekeink, mondja a császár, és egy pillanattig elérzékenyedve néz lefelé a kertre, hisz magunk küldtük útra őket, de ha gondolatainkat ezernyi dolog köti le és keseríti; most elbocsátjuk önt, drága barátom, gondtalanul fogyassza ebédjét.

Most huszonnyolc éves vagyok, vagy huszonhét, mondja a lovag, mindenestre alul a harmincon; kegyelmes atyám nem akart papnak adni, gyóntató atya viszont, lévén jezsuita, kizárólag azt tartotta értelmes elhatározásnak, s mivel ezen összekaptak, atyám kirabolta a szerzeteseket, felégetvén lakásaikat és a templomot, amiért fejét vették Nantes-ban, úgy végezték ki, mint hugenottát, s ma már meglepő lenne, ha kimondanám: szemébe nevetett a bakónak, esztendeje múlt tizenöt éve, vagy tizenhat, de hát a hátára vett már bennünket az idő.

S most én katonai pályámra felteszem a koronát; lopott köpönyegben és lopott lovon, ha ezt egyáltalán lopásnak lehet minősíteni, nekivágok ennek a silány földnek, hogy betöltsem tisztemet, vagy beteljen sorsom.

Még mielőtt kitavaszkodna, ha ilyesmit egyáltalán várni lehet ilyen vidéktől.

A lovag fejében, a katonai liceumban végzett földrajzi stúdiumai nyomán, olyasmi is megfordul, egyáltalán Európa-e ez, vagy e folyó itt Ázsia határát jelentené.

És rövid idő alatt mily nagy darab földet bejártunk, nagy veszélyeknek teszi ki magát errefelé az utas.

Am szabadulván a végveszélytől, mely nyomtalan elmúlt, csupán e sebhelyet hagyva emlékül a felépülésre, dióbarna köpönyegben és hegyes sipkában, amelyből bokrétában lengedez a toll és valami errefelé honos bolyhos fű, a lovag, Jean de Mercier, hajnalban, egy vagy két hétre a követség távozása után, kivágtat a faluból, hát ápolják most már azt a német tisztet, azzal legalább szót értenek, az meg katonához nem illendő módon hangosan nyöszörög egész nap, elhallgathatják egy darabig.

Így a falu egy időre szem elől veszti a lovagot, de mire elfelejtenék, visszatér, azt már maga sem tudná megmondani, miért, vagy ittfelejtett valamit, kérdezik majd a parasztok a faluban, de akkorra az arcát már élesre cserette egy s más, nem az a sima arc, a kisasszonyoknak oly kedves, amelyet a medalionról ismerünk, s a mosolygása — ez az, ami erősen nyugtalanítja a parasztokat, amerre csak elhalad, vagy amelyik faluba belekap.

Sereggel jön a lovag, semmi mást nem tudott itt összeszedni abból, ami elszóródott, csak az embereket, míg ő maga ugyanazt a köpönyeget viseli, csakhogy arany csattal kapcsolja már össze, amikor a nyakába keríti.

Az első kivételes alakú és méretű lókoponyát úgy száz évre rá, 1784-ben találta meg egy Suhajna nevű paraszt, aki a gazdájának, egy Stahremberg nevű német nemesúrnak (aki az idő tájt errefelé sok földet bérelt, kapott vagy bitorolt, úgyszólván egy egész országnyt) szántott tavaszi árpa alá, hogy abból majd sört erjesztenek, s azt a katonaságnak eladják, aratás után, amikor a nemesúr sörfőző mestereket számitott hozatni Sziléziából, ami, mármint a sörfőzés, arrafelé igazából honos mesterség, egyszerűval haszonra akart szert tenni, pedig a legközönségesebb piperkőc volt, s az eképpen nyert péznt úgyis piperére költi, mihelyt kézhez veszi, ez tudnivaló volt, hanem ezt a paraszt nem tudta, s ha tudja, akkor sem érdeklődött volna iránta, mivel most, a nagybőjtben, hagymán és savanyú uborkán élt, és csak annyit tudott, hogy benn a faluban minden pap halat eszik, amit ingyen kapnak a halászkóttól, azok viszont a nemesúrnak halásznak, és nem maguknak, ahogyan az avatatlan szemlélő gondolná; a koponyát könnyűnek találta, és inkább azon morgolódott, hogy a húst már erről is lerágtá valaki, de mindenestre magához vette, és a háza udvarán hosszú oszlop hegyébe tűzte, amit viszont még a télen lopott az erdőből, és különben sem tudott vele mit kezdeni, s úgy vélte, így nem lesz annyira feltűnő, ha valami szerepet szán neki a gazdaságban, mivel ilyen szálas fa az udvarában egyáltalán nem nőtt.

Hanem a koponyára felfigyelt egy Braunfeld nevű intéző, aki a Stahremberg nevű német nemesúrnak volt a német számtartója, s mivel igen különös alakúnak vélte, kidöntötte a Suhajna nevű paraszt udvarán az oszlopot, amelyen a koponya volt, és magához vette, de nem az oszlopot, mint ahogyan az avatatlan szemlélő gondolná, hanem a koponyát, pedig

azt nem lopta a paraszt, mivel abból semmiféle haszna sem származott volna, igaz, emeből sem, de hát azt gondolta, hogy idővel majd valami hasznát veszi.

A Braunfeld nevű számtartó viszont, ellentétben a paraszttal, akit csak egyszerűen Suhajának hívtak, meg mert volna rá esküdni, hogy a koponya nem állattól, legkevésbé lótól származik, már a méretei miatt sem, ahogy a paraszt meg van róla győződve, hanem éppenséggel valami nagy madártól, hiszen a koponya elülső oldalán tisztán kivehetők az elporladt csőr töredezett nyomai, ahol annak idején a csonthoz volt nőve. Mivel ezt igen különösnek találta, s meg volt róla győződve, hogy más is éppoly különösnek fogja majd találni, mint ő, elhatározta, hogy a házat fogja vele felékesíteni, és ezt meg is tette, méghozzá úgy, hogy a tetőromra oszlopot állíttatott, s a koponyát annak a helyébe tűzette.

Mikor pedig Péterváradról jövet bécsi gavallér utazott keresztül a falun az őt megillető kocsin, hintón, vagyis delizsánszon, amit négy ló húzott, ami a viszonyokhoz képest akkor elégségesnek bizonyult, mert a tavasz száraz volt, különben a gavallér hat lóval húzatta volna a kocsiját, amely mellett kétoldalt egy-egy legénye futott volna, támogatni a kocsit, hogy fel ne boruljon; de mivel a tavasz száraz volt, a két legény most hátul kapaszkodott fel a kocsira, a gavallér meg, mivel falun haladtak keresztül, kihajolt a kocsi jobb oldali ablakán, s azon tűnődött, miféle mocsokvár ez, amelyiken most áthalad vele a kocsi, s vajon félévi jövedelme elegendő lenne-e arra, hogy a falut népével együtt örök áron megvásárolja, csak akkor mikor térülne vissza a pénze, s míg ezen tűnődött, szemet szúrt neki egy nagy ház hegyében az oszlopra tűzött koponya, s ezen nem mintha meglepődött volna, mert olyan koponyát is látott már oszlopra tűzve, amely jószerivel még tárogott, s nem lókoponya volt, hanem valami akasztófára való, lődörgő latoré, amely ezen a vidéken a magasságos jóisten képére ezerszám születik, hanem elcsodálkozott a koponya alakján, amely egészen legömbölyített volt, és kiáltozva utasította a kocsit, hogy menten állítsa meg a lovakat, ne késedelmeskedjen, a ragyogóját.

És minek után a koponyát minden szemszögből alaposan megtekintette, legényeivel előcitáltatta a ház gazdáját, a Stahremberg nevű német nemesúr Braunfeld nevű számtartóját, aki szintén német volt, és egyből szót tudott vele érteni, mert a bécsi gavallér maga is német volt, s a koponya felől kezdett érdeklődni, amely egy oszlopra tűzve a tetőromon állt.

A Braunfeld nevű számtartó azonban, mivel a Stahremberg nevű német nemesúr védelme alatt állott, nem volt hajlandó csak úgy, az első szóra átengedni a koponyát a bécsi gavallérnak, aki ugyan fenyegetőzött, hogy melléje tűzeti a számtartó fejét is, de hát fenyegetőzhetett, ha egyszer a számtartó nem engedelmeskedett neki, a gavallérral meg ilyesmi meglehetősen régen fordult elő. Mivelhogy a számtartó nem engedelmeskedett, a gavallér a koponyáért, már amint gavallérhoz illik, két arany tallért kínált fel, gondolván, pénzzel veri ki e nyomorúságos paraszt szemét, s már nyúlt is az erszényéért, a Braunfeld nevű számtartó viszont utasította a háza népét, hogy a koponyát azonnal hozzák le a tetőromról, és szolgáltatassák át a bécsi gavallér úrnak, aki a nevét nem volt hajlandó elárulni, mivel elvből nem barátkozott rangon aluli népekkel, s miután a koponyát épségben átvette és még egyszer megte-

kintette, nem mintha elégedett lett volna vele, hanem csak különösnek találta, s megállapította róla, hogy a koponya csakis madártól származhat, ellentétben a számtartó balga magyarázkodásával, hogy ez egy közönséges lókoponya, mivel a számtartó koponyáját sokkal inkább hasonlatosnak találta a lókoponyához, mint azt, amelyiket a kezében tartott, vagyis magával vitt. A számtartó előbb a fogához verte a tallérokat, majd a házba vitte és odatette a többihez, gondolván, a mai nap nagy hasznot hozott neki, s tallérjai az elképzelt iramban szaporodnak, és mivel más nem is állott szándékában, mint tallérjait szaporítani, jókedvében még egy üveg bort is felhajtott a nap folyamán, amit különben csak ünnepnapon engedett meg magának, takarékoságból.

A bécsi gavallér pedig megérkezvén Bécsbe, tudós doktorokhoz kezdett járogatni a koponyával, amit maguk a tudós doktorok is igen különösnek találtak, míg némelyikük valóságos állatnak tulajdonította a koponyát, mások már madárra esküdtek, de nem tudták mire vélni a koponya alakját, így más németföldi tudós doktorokhoz utasították vele bocsánatkérések közepette a bécsi gavallért, miután illendően megvendégelték.

A németföldi tudós doktorok viszont egyértelműen az öslénytan tárgykörébe utalták a koponyát, és svájci doktorokhoz küldték vele a gavallért, aki, amikor a koponyát kézhez vette, nem is sejtette, hogy felkelti vele a tudományos világ felindulását, mondhatnánk izgalmát. De mivel a gavallér megsokallta az úton töltött heteket, végül is öfelsege udvari doktoraihoz fordult (a Suhajna nevű paraszt az idő tájt, meg később sem, amíg csak élt, nem tudta öfelsege nevét, ő csak a koponyát szántotta ki, de lehet, hogy más is kiszántotta már előtte, csak fogalma sem volt, hogy ekkora érdeklődésre tarthat számot, mint ahogyan a Suhajna nevű parasztnak sem volt róla később semmiféle értesülése, őtöle csak egyszerűen elvették), akik aztán a gavallér háta mögött összenevettek, amit nem mertek volna megtenni a szemébe, és nagyképe, hosszas stúdiumok és alapos hozzáállás után megállapították, hogy a koponya, amelyet a gavallér hozott messzi vidékről, nem más, mint egy közönséges tevekoponya, erősen fejlett hím állaté, s mivel a gavallér kedves embere volt az udvarnak, pénzt nem fogadtak volna el tőle, ha rájuk nem tukmálja; ennek ellenében viszont írásba foglalták észleléseiket a koponyával kapcsolatban, s mint későbbben konstatálták, jó munkát végeztek.

Az a teve, amelynek koponyája utóbb a bécsi gavallér tulajdonát képezi, 1677-től egy janicsártiszté volt, mert feltehetőleg ugyanannak a tevének a koponyájáról van szó, amelyet az említett janicsártiszt ajánlékként kapott még borjú korában egy másik janicsártisztól, akivel egy ideig együtt szolgált Budán a török lovasságnál, de mivelhogy barátságuk magára vonta a figyelmet, a másik janicsártisztet áthelyezték, s az most barátságuk emlékére küldte messzi földről egy karavánnal a Raha névre hallgató teveborjút a Szülejmán nevű tisztnek Budára, mivel a szultán birodalma áttekinthetetlenül hatalmas.

A janicsártisztet, akit Szülejmánnak hívtak, Ibrahim pasa azonban, akit az idő tájt még nem tettek meg szerdárnak, erre csak később került sor, amikor már befolyásos barátainak a száma a százat is meghaladta a portánál, a végvárok rongálásáért és fosztogatásáért 1680-ban karóba

húzatta, mert a janicsártiszt nem mutatott semmiféle vitézséget, ugyan- is nem német vagy magyar végvárat sarcolt, hanem egyetértve a kutya gyaurokkal, a magasságos porta hatalmát rombolta a határokon, a maga gyarapodására, a megátalkodott őrségek szeme láttára.

A tiszt három napig jajgatott és esküdözött a karó hegyében, ami me- gint csak Ibrahim pasa éleslátását igazolta, hiszen akárhány magyar hi- tetlen álló hétig is elsilbakolt odafönn egyetlen zokszó nélkül, utána kiszenvedett; amint a pasa ennek hírére vette, a janicsártiszt minden va- gyonát lefoglalta a maga számára, s a Raha névre hallgató fiatal hím tevét odacsapta a maga tevéi közé, de itt már senki sem tudta, hogy a tevét valamikor Rahának hívták, ahogy két nap múlva arra sem emlé- kezett senki, hogy a janicsártisztnek, akit karóba húztak és leköpdös- tek, mert összeszúrta a levét a birodalom ellenségeivel, Szülejmán volt a neve. hanem csak egyszerűen másik tisztet állítottak a helyére, akinek intő példaként még utoljára megemlítették elődje hűtlen eltévelyedését, s óva intették attól, hogy ilyesmire adja a fejét, mert végtelen a pasa irgalma, de bosszúja elől eddig még senki sem menekült, ami azt je- lenti, hogy a haragja is végtelen.

A pasa ezután hosszú ideig békén élt, kedvére bujálkodhatott a lányok- kal, és ritkán kellett igazságot tennie, míg igazságosságáért meg nem tették szerdárá, ez pedig abban az esztendőben esett meg, amikor a fiatal Thököly gróf megházasodott, özvegy grófnőt vett feleségül két gyermekkel, akinek az első férjét Rákóczinak hívták, s vitéz ember volt, elmondhatják a német császár generálisai, csak fiatalon elhalt, még jóformán alig nőtt ki a szakálla, de Allah a jókkal szereti körül- venni magát, s a jók közül is a legjobbakkal, állítja Ibrahim budai pasa, aki később szerdár lett, majd elesett a háborúban, a kardját még holtá- ban sem engedte ki a kezéből.

A Raha nevű teve, de ezt már Ibrahim pasa nem tudta, hogy a tevét Rahának hívják, meg nem is szívesen emlékezett az ilyesmire, erős és fiatal hím állat volt, és napról napra tovább növekedett és erősödött, legalábbis erre lehet következtetni abból az egyszerű tényből, hogy vé- gül már más tevék málhájának a kétszeresét is elbirta, kedves állata lett a pasának, s az is maradt, még szerdár korában is, mert gyönyörű- ség volt ránézni, a hajcsárok is megkülönböztetéssel bántak vele anél- kül, hogy ezt Ibrahim pasa egyszer is említette volna nekik.

A fiatal gróf kedves és irigylésre méltóan nagy műveltséggel rendel- kező ember volt, csakhogy nehezen boldogult a pénzzel, bár birtokait csak millió holdakkal lehetett mérni ez idő tájt, keresztül-kasul a nagy síkságon és fönn a hegyvidéken; hadai is óriásiak, már ha csak a parasz- tok lélekszámát vesszük e nagy kiterjedésű földön, ami a tulajdonát képze- te.

Hatalmas seregei pedig hajlanak a szavára, ha a testi és lelki szabad- ságról szól, mert olyan édes a szava, mint a méz, vagy inkább az óbor, s ahogy 1682 nyarán meglátogatja Ibrahim pasát, nem feledkezik meg arról, hogy seregeit előbb készenlétbe állítsa, de arról már megfede- kezik, hogy a zsoldjukat is kiadja, azok meg már csupasz fenékkal ül- nek a lovaikon, s nem hallgatnak a tisztjeikre, hanem a hasuk után járnak, amikor csak tehetik.

Hanem Ibrahim pasa, aki ekkorra már a méltóságteljes szerdár címet viseli, és nem állja hitetlenekkel fertőzni magát, hogy azután a bűnben fetrengjen velük, már lépéseket tett a portánál, hogy fiatal barátja számára kieszközölje a portánál az athnamét, amely a grófit egyszersmind minden magyarok és horvátok királyává teszi, illendő évi adó fejében, amit a porta számára köteles lesz átszolgáltatni Ibrahim pasának, minekutána majd kedvére sáfárkodhat országával, amíg csak térdre nem kényszeríti a német császárt, s erre meg is van minden kilátása.

Mert hogy a császár is nagyot ígért, amikor Saponara pataki német kapitány útján küldött üzenetében a Tiszán túli ország hercegévé akarja megtenni a grófit, hanem Ibrahim ekkora már felkerekedett a háborúra, amelyhez a gróf seregei is nyomban csatlakoztak, s pozdorjává törték, enyhén szólva, a császár hatalmát egy akkora csomó városban, amely éppenséggel elegendőnek bizonyul egy szent királyság megalapozásához, ha a többi részt is hozzácsatoljuk, miként az meg is esett, az athnamé átvételekor, amit a választott erdélyi fejedelem erősen boritalos állapotban végig is nézett, mielőtt Ibrahim pasa kirabolta volna; de nemcsak a fejedelmet rabolta ki, hanem a török őrségeket is mind az utolsóig, amiért, ha visszagondolunk, nemrégiben karóba húzatott egy Szülejmán nevű janicsártisztet, aki azután még három napig élt, a karón, ellenben Ibrahim pasát nem fenyegette az a vszély, hogy őt, az újjonnan kinevezett szerdárt, valaki is karóba húzassa, így még lányokat is hordatott össze magának bujakórságát enyhítendő.

És ekkor esett, hogy amíg a pasa pásztoróráinak hosszú sorát töltötte sátrában, egy fiatal teve, amely nagyszerűen fejlett him állat volt, olyanira, hogy még a rávetett pillantás is gyönyörűség számba ment, mivel a hajcsárok a többi tevével együtt a szőlőskertekbe csapták legelni, és ott vagy a rengeteg zsendülő szőlőtől, amit bezabált, vagy a bortól, mert lehetséges, hogy beleivott valamiféle feltört és otthagyt boroshordóba (mert mindez a Hegyalján történt), s ettől a valamikor Raha névre hallgató teve úgy berúgott és részegségében annyira felbőszült, hogy lefel száguldozva azzal a furcsa, ügető mozgással kezdte sorra összedöntögetni az alighogy felállított tisztisátrákat, a drága selymeket ormóltan lábával beletiporva a vizelettől átázott és mocskos föld sarába, míg csak az Ibrahim pasa sátrához nem ért, aki odabenn pásztoróráinak hosszú sorát töltötte, s az ő sátrát is állati indulatában meg nem gyalázta, ezzel túllépve minden elképzelhető határt, úgyhogy az ott felgyülemlt sereg azonnal lépéseket tett az esztét veszített állat megzabolázására vagy éppenséggel felkoncolására, amikor egy dióbarna köpönyeges és zúzott arcú lovas rúgtatott a teve után, s vezetéken kapva teste súlyával maga alá gyűrte a földre, minekutána a teve azon állapotban ott meg is maradt, hogy kialudja magából az ital rettenetes hatását.

Ibrahim pasa pedig menten maga elé rendelte a lovast, s mivel az törökül is értett keveset, méltóságához nem illő módon szóba elegyedett vele, s megtudta, hogy a szultán hatalmas szövetségésének, a francia királynak alattvalója, aki im, ily messzire elvetődött, s azt gondolván, hogy a gróf, akinek seregéből a francia való, amúgy is igen-igen kedveli a franciákat, nem is faggatta tovább kilétéről, hanem bátor tette fejében átengedett neki szabad prédára egy közepes nagyságú falut, napkeltétől napnyugtáig, és megengedte, hogy e célból csapatot gyűjtsön ma-

gának válogatott cimboráiból, amennyiben mostani csapatával elégedetlen lenne.

Ezek után a katona, akit Jean de Mercier-nek hívtak, s annak idején a francia udvarban lovaggá is ütöttek, éjjeli szállására távozott, s ott embereket toborzott, hogy napkeltével megrohanja a pasa által szabad prédára felkínált falut, ezzel el is szakadván a gróf seregétől, aki néhány év múlva már csak vele egyenrangú lovaskapitány, és Zalánkemény ostrománál vitézkedik a német császár szedett-vedett hada ellen.

Mert visszagondolván azokra a napokra, jegyzi meg a drága uraság, az öreg Szimeun, akiről a parasztok egyre-másra azt kérdezik egymástól, mikor hagy már magunkra bennünket ez a vénember, pontosabban: mikor döglik már meg ez a vén disznó; túlélve a világ háborúságait még mindegyre itt tenyészik a vidék nyakán, és legalább annyi idős, mint maga a vidék, pontosabban, mint a legöregebb parasztnak az apja, ha azt történetesen agyon nem nyomja az erdön egy nagy fa, épp azon az éjszakán, negyven évvel ezelőtt, amikor a fiatalabbik Szimeun uraság született, ennek az öregebbiknek a legkisebb unokája, és nagy volt a keveredés a házban, a paraszt pedig éjszaka kiszökött az erdőre, kihasználva a keveredést, hogy fát lopjon, de a fa, amelyet ki akart vágni, már olyan öreg és korhadt volt, hogy rázuhant és agyonnyomta, hát ez a paraszt lenne éppolyan idős, mint az öreg Szimeun, pedig már akkor is nagyon öreg volt, öregemberként került a vidékre.

Hanem a fiatalúr, az öreg Szimeun vendége, csak kifelé tekinget az alkonyatba, nagyszerű napáldozat, mondja, s igaz is, ahogy a rácsos ablakon keresztül bevág a fény s idebenn felizzik vörösen, de legeslegvörösebben az öreg Szimeun orra hegyén, a tetemes borfogyasztás következményeképpen, míg a fiatalúr a kisasszonyokat várja, hogy megjöjjenek a faluból, a tegnap délutáni kocsival érkezett Szeged felől, az öreg Szimeun pedig kalandos történetekkel szórakoztatja német és magyar nyelven, amelyeket csak csicsergi, mint a madarak, mert hogy vezényszavakon kívül alig pár szóból ügyeskedni össze mondandóját, mely híres őst, Jean de Mercier francia lovagot illeti, akit ő még szemtől szembe látott, nagy vitéze volt a világnak, képét megőrizte a család, s ujja átmutat a levegőn, a hatalmas keretben függő metszetre, hogy a fiatalúr is vessen oda egy pillantást.

S hogy ez megtörtént, a fiatalúr csodálkozva tekint az öreg Szimeunra, gyönyörű alkonyati fényben, igen, mondja, a Herceg az, nem épp előnyös megvilágításban, vagy csak a mester ügyetlen utánezata teszi, ismert kép, Savoyai Jenő herceg, a győzedelmes császári hadvezér, genialitását rengeteg nyert ütközet bizonyítja, véli a fiatalúr.

Akkor valami nincs rendben.

A gallér, állítja a fiatalúr, némileg átszabott, s a háttér is zártabb, megengedhetetlen mulasztás, már ami a mesterséget illeti, engedjen meg uraságod.

De hát ki robogott be akkor ott, a folyón, a herceg fáradtságtól elrévedező tekintete előtt abba az iszonytató képbe, hogy zsíros, hosszú haja a vállát verdeste, s éppolyan sipkát hordott, mint a kurucok, ami egy pillanatra igen meghökkentette a hadvezért, és hatalmas, dióbarna köpönyeg lengett a nyakában, amelyet arany csattal kapcsolt össze, vagy

negyven lovassal, az ütközet derekán, s bár akkorra már biztos volt a győzelem, mégis e maroknyi sereg áldozott legtöbbet, már azzal is, hogy két embert vesztett, két nem reguláris katonát áldozott az eszméért, egyszer mind megszabadítandó a világot a pogány ördögöktől?

Ezt kérdezi rá százhusz évre az öreg Szimeun, aki, maga sem tudná megmondani, hány császárt szolgált; legutóbb a felséges királyasszonyt.

Fordulva pedig ekkora bizalmatlansággal a világ felé, amely őt elnyelte, vagy csak megrágta és kiköpte — egy öreg ember, aki már képtelen arra, hogy szembenézzen a tényekkel, amikor a világ véleményét már nem lehet megmásítani, ha egyszer úgy hiszi, hogy igaza van.

Vége lesz az alkonyati tüneménynek, az erdő mögött kialszik a nap, harmat száll a kertre, mire a kisasszonyok végigsuhognak a bokrok között, pauvre papa!